

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΠΑΡΑΧΕΙΡΙΑΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

Η σύλληψη του Ρήγα

Στις 19 Δεκεμβρίου του 1797 ο Ρήγας φτάνει απ' τη Βιέννη στην Τεργέστη, συνοδευόμενος απ' το Χριστόφορο Περραιβό. Σκοπός του ταξιδιού αυτού είναι να περάσει ο Ρήγας με πλοίο απ' την Τεργέστη στην υπόδουλη τότε Ελλάδα και να ξεσηκώσει τους Έλληνες εναντίον των Τούρκων. Το ίδιο εκείνο βράδυ, ο Ρήγας και ο Περραιβός έχουν συνάντηση σ' ένα καφενείο της Τεργέστης με τον καπετάνιο του караβιού, που θα έφερνε μυστικά το Ρήγα στην Ελλάδα. Κανονίζουν να φορτωθούν την άλλη μέρα στο καράβι τα κασόνια με τις προκηρύξεις και το άλλο έντυπο επαναστατικό υλικό, που είχαν τυπώσει στη Βιέννη, και συνεννοούνται για τη μέρα που θ' ανεβεί και ο ίδιος ο Ρήγας, για να φύγουν. Μόλις όμως γυρίζουν στο ξενοδοχείο τους, συλλαμβάνονται απ' την αυστριακή αστυνομία.

Tο «Royal», το ξενοδοχείο τους, ήταν καμιά εκατοστή βήματα παρακάτω. Στρίψανε τη γωνιά και βγήκανε στην παραλία. Έκανε κρύο. Παγωνιά κι υγρασία. Μύριζε δυνατά θάλασσα. Το σκοτάδι πίσσα. Μόνο ένα φανάρι στην άκρη του δρόμου, και στα κατάρτια των караβιών μικρά φωτάκια που σαλεύανε ρυθμικά. Το «Royal» ήταν χτισμένο απάνω στον παραλιακό δρομάκο, ως μιάμιση οργιά από τη θάλασσα, όχι παραπάνω. Ο Περραιβός χτύπησε τη θύρα. Τους άνοιξε ένας μισοκοιμισμένος Ιταλός και γκρινιάζοντας τους ανέβασε στο πρώτο πάτωμα, σ' ένα μικρό δωμάτιο.

— Εδώ, τους λέει, δεν έχω άλλο.

Είχε ένα κρεβάτι κι ένα σοφά.

— Δεν πειράζει, θα βουλευτούμε.

Σαν έφυγε ο μισοκοιμισμένος Ιταλός, ο Περραιβός άνοιξε το σάκο του. Ο Ρήγας στεκότανε δισταχτικός.

— Θα βγω, είπε άξαφνα.

— Πού θα πας; έκανε ο Περραιβός ανήσυχα.

— Θα πάω στο Προξενείο, στο Γαλλικό Προξενείο.

— Γιατί;... Υποψιάστηκες τίποτα;

— Δεν ξέρω. Για καλό και γιά κακό. Μια ιδέα.

— Αύριο το πρωί... δοκίμασε να πει ο Περραιβός.

— Όχι, όχι, τώρα θα πάω. Να με δώσουν ένα χαρτί, πως είμαι γεννημένος στα Εφτάνησα, Γάλλος υπήκοος.

Δεν είχε βγάλει τη γούνα του. Έπιασε το πόμολο της πόρτας. Γύρισε και λέει του Περραιβού:

— Εσύ να πλαγιά...

Τον έκοψε ένα δυνατό χτύπημα στην πόρτα. Ο Ρήγας πισωχώρησε, στάθηκε στη μέση της κάμαρας.

— Εμπρός! φωνάζει.

Άνοιξε η θύρα διάπλατα. Το κίτρινο φως του λυχναριού από μέσα από την κάμαρα φώτισε ένα ψηλόστενο κομμάτι του σκοτεινού διαδρόμου. Σε τούτο το φως μέσα στεκόταν ασάλευτος, κολόνα, κλείνοντας το πέραςμα, ένας αστυνομικός. Πίσω του άλλοι δυο τρεις.

— Συγγνώμην, κύριοι, ρωτάει ψυχρά κι ευγενικά, κανένας από σας λέγεται Ρήγας;

— Εγώ λέγομαι Ρήγας, απάντησε με σταθερή φωνή ο Ρήγας. Τι τρέχει;

Ο αξιωματικός έριξε μια ματιά στον Περραιβό, έπειτα στάθηκε προσοχή κι είπε επίσημα:

— Εν ονόματι του Νόμου!... δε θα βγει κανείς από δω μέσα!

Γύρισε κατά το διάδρομο και φώναξε στους ανθρώπους που στέκονταν πίσω του:

— Εσείς οι δυο θα μείνετε εδώ στο διάδρομο, μπρος στην

πόρτα! Να μην το κουνήσει κανείς!... Εμείς πάμε! πρόσταξε τους άλλους δυο.

Έκλεισε η πόρτα. Δεν είναι πια μόνοι. Πες έκλεισε μια πόρτα απάνω από γκρεμνό. Πίσω απ' αυτή την πόρτα κείτονται γκρεμισμένα όλα τα σχέδια, όλες οι ελπίδες, οι λαχτάρες όλες. Μέσα σε τούτη την κρύα, την απρόσωπη κάμαρα του ξενοδοχείου γονάτισε μονομιás όλο το Γένος.

Σαν έκλεισε η θύρα πίσω από τους αστυνομικούς, ο Ρήγας κι ο Περραιβός κοιταχτήκανε βουβοί. Στο τέλος, είπε ο Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

Ο Περραιβός ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τι θα κάνουμε;

Ο Ρήγας δεν απάντησε· αναμετράει τα γεγονότα, αναλογίζεται τη σημασία τους, τις συνέπειες. Στο πρόσωπό του χάραξε η ταραχή και η θλίψη μαχαιριές βαθιές. Στα μάτια του χύθηκε η απελπισία. Μασουλάει κάτι λόγια:

— Πολύ αργά... Δεν έπρεπε... Ποιος; Δεν μπορεί να σταματήσει... Ό,τι είναι δυνατόν... Ό,τι είναι ανθρωπίνως δυνατόν...

Ήρθε νευρωμένος κοντά στον Περραιβό και του λέει χαμηλόφωνα:

— Προπάντων μην τα χάσεις. Κρύα καρδιά! Δε με νοιάζει για μένα... Τα χαρτιά, οι σημειώσεις, τα ονόματα... μην πέσει τίποτε στα χέρια τους... θα πιάσουν όλους... Και τότε πάει το Έργο!

Λέγοντας, άνοιξε το μεγάλο σάκο κι έβγαλε τους φακέλους, τους μεγάλους φακέλους.

Κοιτάζουν τάχα από την κλειδαρότρυπα οι αστυνομικοί; Έχουνε τάχα στήσει τ' αυτί τους στο πορτόφυλλο; Ολομεμιάς ανοίγει η θύρα και μπαίνουν οι Αυστριακοί.

— Σταθείτε! φωνάζουν. Μην κουνηθείτε!

Ακουμπήσανε βαριά τα χέρια τους απάνω στα πολύτιμα χαρτιά.

— Τι είναι αυτά;... Τι θέλατε να κάνετε; ρωτάνε.

Ο Ρήγας δεν τα χάνει.

— Ε, μην κάνετε έτσι, τους λέει γελαστά, χαρτιά είναι...

Τους πήρε τους δυο Αυστριακούς καλόκαρδα από το μπράτσο, μπαίνοντας ανάμεσό τους.

— Μα δε μου λέτε, τους ρωτάει, τι συμβαίνει; Γιατί μας φυλάτε; Τι σας είπαν για μας; Πραματευτάδες είμαστε. Ήρθαμε στο Τριέστι περαστικοί, αύριο φεύγουμε. Τι γυρεύετε από μας;...

Εγώ έχω γυναίκα, έχω παιδιά... Δεν έχετε παιδιά εσείς; γυναίκα δεν έχετε;... Τι σας κάναμε;... Φαινόσαστε καλά παιδιά... Πόσων χρόνων είσαι; ρωτάει τον ένα, τον πιο νεαρό... Να, κι εμείς φτωχοί είμαστε... Πάρε τούτα...

Έβγαλε μερικά χρυσά φιορίνια από τον κόρφο του και τα 'δωσε στους αστυνομικούς.

Οι αστυνομικοί κοιτάνε σαν χαζοί τα γυαλιστερά νομίσματα. Ωστόσο, ο Περραιβός μπήκε στο νόημα. Σκύβει άξαφνα κι αρπάξει αγκαλιά τους βαριούς φακέλους. Δυο βήματα είναι ως το παράθυρο. Πριν να προφτάσουν να το καταλάβουν οι αστυνομικοί, ανοίγει ορμητικά το παραθυρόφυλλο και δωσ' του, τους πετάει πέρα τους φακέλους, όσο μπορεί πιο μακριά —κι ήτανε βαριοί και πήγαν πέρα— τους φακέλους με τα χαρτιά στη θάλασσα, μέσα στο νερό... Πλατς! ακούστηκε ο μουντός κρότος και το πιτσίλισμα του νερού.

— Μη ! φωνάξαν οι αστυνομικοί κι έτρεξαν στον Περραιβό, τι κάνεις!

Τον πιάσανε, του αρπάξαν τα χέρια. Μα ήταν αργά. Τα χαρτιά είναι πια στη θάλασσα, μαζί κι η σφραγίδα, ο σφραγιδόλιθος του Ρήγα, η μυστική σφραγίδα των συνωμοτών.

— Και τώρα; κάνει ο ένας αστυνομικός στον άλλο.

Ο Ρήγας μπήκε στη μέση χαμογελώντας.

— Και τώρα δεν έχει καμιά σημασία. Παλιόχαρτα ήτανε. Δεν ήθελα να τα δει κανένας. Ιδιωτικά πράματα... Εσείς είσατε καλά παιδιά, δε θα πείτε τίποτα, να μη βρείτε και σεις τον μπελά σας... Αν το μάθουν πως σας...

Οι αστυνομικοί κοιταχτήκανε.

— Troppo tardi, λέει ο ένας.

— Ωστόσο, για καλό και για κακό, δεν το κουνάμε πια απ' το δωμάτιο! είπε ο άλλος.

Ο Ρήγας ξάπλωσε στο σοφά. Βυθίστηκε σε συλλογή... Πάλι σαν κύμα ήρθε να τον πνίξει η μελαγχολία, πάλι ωσάν μαύρο σύννεφο πέφτει απάνω του... Κρίμα! κρίμα! Πάει ο Σκοπός! η Ιδέα!

Ο Περραιβός κάθισε στη γωνιά του κρεβατιού. Ο Ρήγας παρακολουθεί με την άκρη του ματιού του τους δυο αστυνομικούς. Σιγά σιγά —δεν τον προσέχουνε— έβαλε το χέρι του στη μέσα τσέπη του τσουμπέ* και, χουφτώνοντάς τον ολόκληρο, να μην τον δουν, βγάζει προσεχτικά το σουγιά, το σουγιαδάκι της Ειρήνης, το κρατάει σφιχτά στο χέρι, το σφίγγει, το σφίγγει. Ύστερα, πολύ προσεχτικά, σηκώνει το χέρι ως το προσκέφαλο, τάχα ν' ακουμπήσει το κεφάλι του στο μπράτσο του, και χώνει βαθιά ανάμεσα στο μαξιλάρι και την ταπετσαρία του σοφά το σουγιά, το σουγιαδάκι... Τώρα είναι πιο ήσυχος. Ξέρει πως σε λίγο θα τους ψάξουν, δεν μπορεί, θα κάνουν έρευνα στο δωμάτιο. Αυτός ο «προστάτης» —«προστάτης άγγελος»— θα μείνει εδώ μέσα στο σοφά, θα προσμένει να βγει την ώρα που θα πρέπει, για την «κάθαρση»...

Συλλογίζεται ο Ρήγας. Κι η ώρα περνάει, κι είναι μια νέκρα απέραντη ολόγυρα, ούτε σκυλί, ούτε βήματα, ουδέ κοκόρι στ' απόμακρα, ουδέ τίποτα, μόνο η νέκρα και το μαύρο σκοτάδι που στάζει αργά αργά στο τζάμι του παραθυριού. Πόσες ώρες να περάσανε κιόλας; Άνοιξε η θύρα και μπήκαν άνθρωποι, πέντε, έξι, οχτώ, κι άλλοι μείνανε απέξω στο διάδρομο και κοιτάνε μέσα. Είναι ο Διευθυντής της Αστυνομίας του Τριεστιού, είναι δυο τρεις υπάλληλοι, μερικοί αστυνομικοί δίχως στολή. Ο Διευθυντής άρχισε να μιλάει στα γερμανικά. Ένας υπάλληλος κάθισε μπρος στο τραπέζι και γράφει:

— Τ' όνομά σου;

— Ρήγας Βελεστινλής... Βε-λε-στιν-λής.

— Υπήκοος;

- Οθωμανός.
- Γεννηθείς;
- Στη Βλαχιά.
- Το έτος;
- 1747.
- Θρησκεύματος;
- Χριστιανός Ορθόδοξος.
- Επάγγελμα;
- Έμπορος.

Τα συνηθισμένα. Ύστερα ο Διευθυντής λέει ηχηρά:

- Εν ονόματι του Νόμου, Ρήγα Βελεστινλή, συλλαμβάνεσαι!
- Από την στιγμήν αυτήν είσαι υπό κράτησιν!

Ο Διευθυντής γύρισε στον Περραιβό:

- Εσύ;
- Περραιβός Χριστόφορος.
- Υπήκοος;

Ο Ρήγας πρόλαβε ν' αντισκόψει:

- Κύριε Διευθυντά, τούτο το παιδί δεν έχει καμιά σχέση με την υπόθεση που σας απασχολεί. Πηγαίνει στην Πάδοβα, να σπουδάσει την ιατρική. Κοιτάξτε τα χαρτιά του. Μια απλή σύμπτωσης ήταν να βρεθεί συνταξιδιώτης μου.

Ο Διευθυντής πήρε κι εξέτασε το διαβατήριο του Περραιβού.

Ο Ρήγας λέει:

- Άλλωστε, είναι γεννημένος στην Πρέβεζα. Είναι υπήκοος Γάλλος...

- Κανένα χαρτί;
- Δεν έχω.

Πάλι ο Ρήγας αντισκόβει:

- Σας λέω: άδικο θα τον συλλάβετε... Δεν έχει καμιά σχέση...

Ο Διευθυντής κοίταξε τον Περραιβό στα μάτια.

- Είστε ελεύθερος, κύριε. Μπορείτε να πηγαίνετε.

Ο Περραιβός έκανε να πάρει το σάκο του.

- Μια στιγμή, λέει καποιος.

Ένας αστυνομικός έψαξε το σάκο. Μα δεν είδε τίποτα ύποπτο

μέσα. Ο Ρήγας βρήκε τον καιρό να πει του Περραιβού στα ελληνικά:

— Αυτό που δεν επρόλαβα εγώ... το Προξενείο... Να πας αμέσως... αμέσως...

Μπρος στην πόρτα, βγαίνοντας, στάθηκε μια στιγμή ο Περραιβός. Γύρισε και κοίταξε μια στερνή φορά το Ρήγα. Ο Ρήγας του χαμογέλασε, κουνώντας λίγο το κεφάλι.

Ο Διευθυντής λέει στο Ρήγα:

— Θα μείνεις εδώ, σε τούτο το δωμάτιο, υπό κράτησιν!

Έδωσε διαταγές: δυο αστυνομικοί θα μένουν νύχτα-μέρα μέσα στο δωμάτιο, να παρακολουθούν την παραμικρή του κίνηση. Κάθε δυο ώρες θα έρχονται οι άλλοι, να συναλλάσσονται.

Φύγανε οι άνθρωποι της εξουσίας. Απόμεινε ο Ρήγας με τους δυο φρουρούς. Μόνος. Πάει κι ο Περραιβός! Α, τι κούραση! Η ψυχή του τσακίστηκε...

Έγειρε τ' ανάσκελα στο κρεβάτι, έτσι ντυμένος ως ήταν, κι έμεινε μ' ορθάνοιχτα τα μάτια, ώρα, ώρα, ώρες... Ούτε ύπνος, ούτε ησυχία, ούτε... όχι δα, είναι κι η ελπίδα, τόσες ελπίδες... Έτσι λέει... Τόσες ελπίδες ακόμη! Βέβαια, τις κασόνες θα τις πιάσανε. Πώς τις πιάσαν; Προδοσία! Τι άλλο! Ποιος; Εδώ; ή στη Βιέννα;... Πιάσαν κανέναν άλλο; Δεν το πιστεύει. Όχι, όχι, είναι μόνος ευτυχώς! Πρέπει να 'ναι μόνος... Ελπίζει άξαφνα, «ελπίζω», το λέει στον εαυτό του... Ανασκαλεύει όλα τα πάντα μες στο μυαλό του.

Κι από κει, λίγο λίγο, ως να χαμήλωνε φως λυχναριού, σβήνει ετούτη η διάθεση, η καλή διάθεση της ελπίδας και του θαρρεμιού, και παραλεί η καρδιά και παραλεί το μυαλό, και σκοτεινιάζει εμπρός και σκοτεινιάζει δίπλα και σκοτεινιάζει ο δρόμος, ο δρόμος κι ο ανήφορος, που στη γωνιά του στέκει απόψε η ζωή του Ρήγα...

Ξημέρωσε αγάλι αγάλι.* Μα δεν πρόφτασε να φωτίσει το τελάρο του παραθυριού κι ακουστήκανε βήματα έξω, βήματα βαριά, κι ακουστήκανε φωνές. Άνοιξε η πόρτα και μπήκαν άνθρωποι πολλοί, πέντε, δέκα, δώδεκα.

Ο Ρήγας ανακάθισε στο κρεβάτι, σηκώθηκε. Ξανάρχισαν τα ρωτήματα, οι ανακρίσεις. Τι και πως και με ποιους, προπάντων αυτό το: «ποιοι άλλοι είναι μαζί σου», αυτό πασκίζουν να του πάρουνε με τέχνη, με κατεργαριά, με ψεύτικες πληροφορίες, με το κλωθογύρισμα* γύρω και γύρω από τα ίδια πράματα, από τα ίδια πράματα, για να τον μπλέξουν. Μα ο Ρήγας δε χάνει την ψυχραιμία του. Δε βιάζεται ποτέ ν' απαντήσει.

— Το 'χεις ή δεν το 'χεις σκοπό, να ξεσηκώσεις τους ραγιάδες ενάντια στο Σουλτάνο;—

— Το 'χω ελπίδα μου και πόθο, ν' απαλλάξω τον τόπο μου από τα δεσμά της δουλείας. Δεν το κρύβω.

— Ομολογείς ότι εργάζεσαι γι' αυτό;

— Εργάζομαι γι' αυτό φανερά και τίμια και μέσα στα όρια που μου επιτρέπει η φιλοξενία της Αυτοκρατορικής Κυβερνήσεως.

— Το γνωρίζεις ότι δεν υπάρχει θέσις για παρόμοιες ενέργειες. Γνωρίζεις ότι παρόμοιες ενέργειες εις βάρος φίλου κράτους μπορούν να δημιουργήσουν δυσάρεστες περιπλοκές για την Κυβέρνηση του Αυτοκράτορος;

— Το γνωρίζω, αλλά θεωρώ ότι οι ενέργειές μου δεν είχαν τίποτε το επαναστατικό, αφού περιορίστηκαν σε μερικά ποιήματα —πατριωτικά, το βεβαιώνω... εσείς τι θα εκάνατε στη θέση μου, κύριε ανακριτά, ως Αυστριακός;— και σε μερικές ευχές... εγγραφές, τις έχετε στη διάθεσή σας φαντάζομαι... ευχές για την απελευθέρωση της πατρίδος μου από τους Τούρκους.

— Είχες συνεννοήσεις με πολλούς πατριώτες σου.

— Το ότι τους έβλεπα τους πατριώτες, το ότι μιλούσα μαζί τους, τούτο δε θέλει να πει ότι είχαμε ιδιαίτερες συνεννοήσεις, που να δίνουν βάση στις υποθέσεις σας.

Μιάμιση ώρα βάστηξε η ανάκριση. Κι όταν έφυγαν αυτοί, ήρθε ένας στρατιώτης κι έφερε μια γαβάθα με μαυροζούμι κι ένα κομμάτι ψωμί. Ο Ρήγας ρούφηξε το ζουμί, να ζεσταθεί, μα το ψωμί δεν τ' άγγιξε. Γύρεψε να του τ' αφήσουν όμως. Ύστερα πλάγιασε πάλι κι έκλεισε τα μάτια. Τότε είδε μπρος του ολομε-

μιάς τον κίνδυνο, το φοβερό τον κίνδυνο που απειλούσε την προσπάθειά του. Μ' ένα τίποτε θα γκρεμιζόταν όλο το έργο. Κι έπρεπε να σωθεί το Έργο, να το σώσει το Έργο! Στο βάθος, ο Ρήγας είναι ακόμα βέβαιος ότι η Αστυνομία δεν έχει στα χέρια της σοβαρές αποδείξεις. Μεσ στις κασόνες ήτανε ο Θούριος, ήτανε το Πολίτευμα, ήταν οι Προκηρύξεις. Μα αυτά όλα δε θα πουν συνωμοσία. Αυτά βαραίνουν αποκλειστικά το Ρήγα τον ίδιο, δεν παίρνει μ' αυτά κανέναν στο λαιμό του, ούτε προϋποθέτουνε συνεννόηση με άλλους.

— Ενθουσιώδης πατριώτης! Βέβαια! Είμαι!

Έτσι είπε ο Ρήγας στον ανακριτή, όταν ξανάρθε το απομεσήμερο και τον τυράννησε δυο ώρες.

— Ενθουσιώδης πατριώτης είμαι! πέστε ό,τι θέλετε, έξαλλος, ανόητος, τρελός, ονειροπαρμένος πατριώτης! Αλλά... συνωμότης... Ξέρετε τι θα πει συνωμότης, κύριε ανακριτά; Για να είσαι συνωμότης, κύριε ανακριτά, πρέπει να συγκεντρώνεις...

Ο ανακριτής άκουγε το Ρήγα. Ένα τέταρτο της ώρας του μιλούσε ο Ρήγας. Στο τέλος ο ανακριτής σήκωσε το χέρι να τον διακόψει.

— Δε θα πιστέψω ποτέ, ότι μόνος σας εφαντασθήκατε ν' αναλάβετε τέτοιο έργο.

— Μα δεν είναι έργο, κύριε ανακριτά, είναι όνειρο.

— Οι Προκηρύξεις;... Όνειρο αποκαλείτε τις επαναστατικές προκηρύξεις;

— Όνειρο ενός δυστυχισμένου λαού, που στενάζει τριακόσια και πλέον χρόνια στη δούλεψη του πλέον βαρβάρου τυράννου!

Ήρθε το βράδυ, ήρθε κι η νύχτα. Έπεσε η σκοτεινιά και σφάλισε τα παραθυρόφυλλα και γέμισε ίσκιους την άμοιρη κάμαρα που γίνηκε φυλακή. Αλλά μαζί με το φως έσβησε και πάλι το κουράγιο. Ο Ρήγας πήγε και στάθηκε μπρος στο παράθυρο. Προσπάθησε να δει έξω. Πρώτη φορά από τότε που βρέθηκε κλεισμένος εδώ μέσα, αλήθεια, πρώτη φορά κοιτάει απ' το παράθυρο. Πρέπει να 'ναι η θάλασσα αυτό εκεί, πρέπει να 'ναι καράβια, πανιά, η φυγή, η ελευθερία... Μα το σκοτάδι μονάχα

απαντάει σ' αυτή την αγωνία... Μέσα στο μαύρο σκοτάδι, πιο μαύρα σκοτάδια εδώ κι εκεί... τα καράβια είναι, τοίχος είναι;... Τοίχος ορθώθηκε ολόγυρά του αδιαπέραστος...

Γύρισε και κοίταξε τους αστυνομικούς. Ο ένας απ' τους δυο έχει έρθει κοντά του, έτοιμος να τον εμποδίσει να πηδήσει, αν το δοκίμαζε.

— Λαχταρώ την πατρίδα μου! τους λέει, κι έγραψε με το χέρι ένα μεγάλο σχήμα στο κενό, στο σκοτάδι. Σε τέτοιο σκοτάδι είναι η πατρίδα μου. Κι αν επόθησα να τη σώσω, κακό έκανα; Πέστε! Κακό έκανα;

(Από το μυθιστόρημα *Οι Μαυρόλνκοι*)

Η πατρίδα

Στεκόταν ο γερο-ναύαρχος των Ψαριανών, ο καπετάν Γιώργης ο Αποστόλης, στο γιαλό της Αίγινας κι αγνάντευε τα ψαριανά καράβια, τα μόνα που είχαν περισσέψει από το χαλασμό του νησιού, πέντε ως έξι όλα όλα. Στεκότανε συλλογισμένος, αγνάντευε τα καράβια κι έλεγε δείχνοντάς τα σ' όσους με λύπη πηγαίνανε κοντά του:

— Αυτή είναι η πατρίδα μου τώρα...

(Από το βιβλίο *Ιστορική Ανθολογία*)

Της Λιάκαινας

Πώς λάμπει ο ήλιος στα βουνά, στους κάμπους το φεγγάρι,
έτσι έλαμπε κι η Λιάκαινα στα τούρκικα τα χέρια.
Πέντε Αρβανίτες την κρατούν και δέκα την ξετάζουν,
κι ένα μικρό μπεόπουλο κρυφά την κουβεντιάζει.
«Λιάκαινα, δεν παντρεύεσαι, δεν παίρνεις Τούρκον άντρα,
να σ' αρματώσει στο φλωρί, μες στο μαργαριτάρι;»
«Κάλλιο να ιδώ το αίμα μου τη γης να κοκκινήσει,
παρά να ιδώ τα μάτια μου Τούρκος να τα φιλήσει.»

Κι ο Λιάκος την αγνάντεψεν από ψηλή ραχούλα,
κοντοκρατεί τον μαύρο του, στέκει και τον ξετάζει.
«Δύνεσαι, μαύρε μ', δύνεσαι να βγάλεις την κυρά σου;»
«Δύνομαι, αφέντη μ', δύνομαι να βγάλω την κυρά μου.
Να μ' αβγατίσεις* την ταή* σαράντα πέντε χούφτες,
να μ' αβγατίσεις το κρασί σαράντα πέντε κούπες,
να δέσεις το κεφάλι σου με δεκοχτώ μαντίλια,
να δέσεις τη μεσούλα σου μαζί με τη δική μου.»
Βιτσιά δίνει τ' αλόγου του, στη μέση γιουρουνστάει,*
και πάησε και την άδραξε, στο σπίτι του την πάει.

(Δημοτικό)

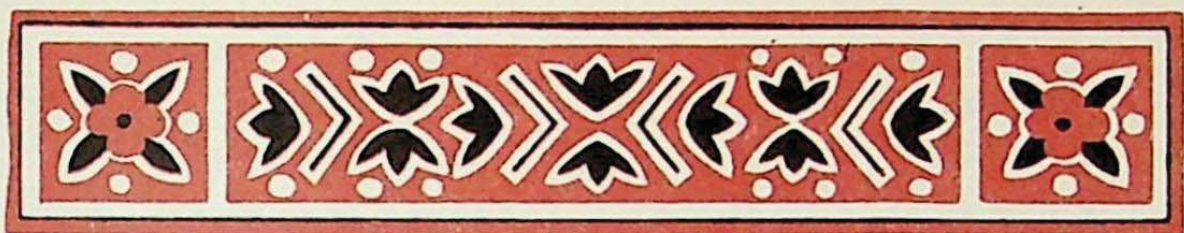

Οι Μισολογγίτισσες

1. Και εσυνέβηκε αυτές τες ημέρες οπού οι Τούρκοι επολιορκούσαν το Μισολόγγι και συχνά ολημερνίς και κάποτε οληνυχτίς έτρεμε η Ζάκυνθο από το κανόνισμα το πολύ.
2. Και κάποιες γυναίκες Μισολογγίτισσες επερπατούσαν τριγύρω γυρεύοντας για τους άνδρες τους, για τα παιδιά τους, για τ' αδέλφια τους που επολεμούσανε.
3. Στην αρχή εντρεπόντανε να 'βγούνε και επροσμένανε το σκοτάδι για ν' απλώσουν το χέρι, επειδή δεν ήτανε μαθημένες.
4. Και είχανε δούλους και είχανε σε πολλές πεδιάδες και γίδια και πρόβατα και βόιδα πολλά.
5. Και ακολούθως εβιαζόντανε και εσυχνοτηράζανε* από το παρεθύρι τον ήλιο πότε να βασιλέψει για να 'βγούνε.
6. Αλλά όταν επερισσέψανε οι χρείες* εχάσανε την ντροπή, ετρέχανε ολημερνίς.
7. Και όταν εκουραζόντανε, εκαθόντανε στ' ακρογιάλι κι ακούανε, γιατί εφοβόντανε μην πέσει το Μισολόγγι.
8. Και τες έβλεπε ο κόσμος να τρέχουνε τα τρίστρατα, τα σταυροδρόμια, τα σπίτια, τα ανώγια* και τα χαμώγια,* τες εκκλησίες, τα ξωκλήσια γυρεύοντας.
9. Και ελαβαίνανε χρήματα, πανιά για τους λαβωμένους.
10. Και δεν τους έλεγε κανένας το όχι, γιατί οι ρώτησες των γυναικών ήτανε τες περσότερες φορές συντροφευμένες από τες κανονιές του Μισολογγιού και η γη έτρεμε από κάτω από τα πόδια μας.
11. Και οι πλέον πάμπτωχοι εβγάνανε το οβολάκι* τους και το δίνανε και εκάνανε το σταυρό τους κοιτάζοντας κατά το Μισολόγγι και κλαίοντας.

(Η γυναίκα της Ζάκυνθος)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Απομνημονεύματα

Τον Οκτώβριο του 1826, ο Μακρυγιάννης κι ο Γκούρας με τους πολεμιστές τους βρίσκονται στην Αθήνα, που αντιμετωπίζει και πάλι τις επιθέσεις των Τούρκων. Ένα βράδυ, που υπάρχει κάποια ηρεμία, ο Μακρυγιάννης, ο Γκούρας και άλλοι διασκεδάζουν, όσο είναι δυνατό. Ο Μακρυγιάννης μάλιστα τους τραγουδάει ένα ωραίο δημοτικό τραγούδι. Αλλά λίγο αργότερα, σε κάποια συμπλοκή, σκοτώνεται ο Γκούρας.

ΕΤΟΤΕ έκατζε ο Γκούρας και οι άλλοι και φάγαμεν ψωμί· τραγουδήσαμεν κι εγλεντήσαμεν. Με περικόλεσε ο Γκούρας κι ο Παπακώστας να τραγουδήσω· ότ' είχαμεν τόσον καιρόν οπού δεν είχαμεν τραγουδήσει —τόσον καιρόν οπού μας έβαλαν οι 'διοτελείς* και γγιχτήκαμεν δια να κάνουν τους κακούς τους σκοπούς. Τραγουδούσα καλά. Τότε λέγω ένα τραγούδι·

Ο 'Ηλιος εβασίλεψε,
—'Ελληνά μου, βασίλεψε—

και το Φεγγάρι εχάθη

κι ο καθαρός Αυγερινός που πάει κοντά την Πούλια,
τα τέσσερα κουβέντιαζαν και κρυφοκουβεντιάζουν.

Γυρίζει ο 'Ηλιος και τους λέει, γυρίζει και τους κρένει·*

« Εψές οπού βασίλεψα πίσου από μια ραχούλα,
άκ'σα γυναίκεια κλάματα κι αντρών τα μοιργιολόγια

γι' αυτά τα ῥωικά κορμιά στον κάμπο ξαπλωμένα,
και μες στο αίμα το πολύ είν' όλα βουτημένα.
Για την πατρίδα πήγανε στον Ἄδη, τα καημένα.»

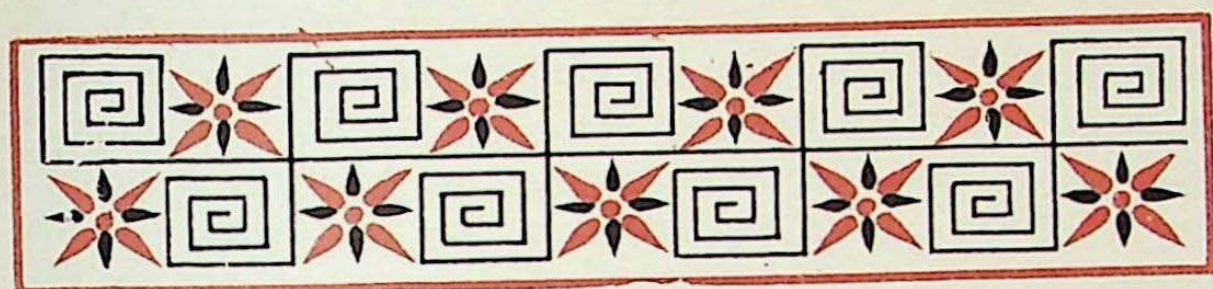
Ο μαύρος ο Γκούρας αναστέναξε και μου λέγει· « Αδελφέ Μακρυγιάννη, σε καλό να το κάμει ο Θεός· άλλη φορά δεν τραγούδησες τόσο παραπονεμένα. Αυτό το τραγούδι σε καλό να μας βγει». «Είχα κέφι, του είπα, όπου δεν τραγουδήσαμεν τόσον καιρόν». Ὅτι εἰς τ' αρδιά πάντοτες γλεντούσαμεν.

Ἄρχισε ο πόλεμος κι άναψε ο ντουφεκισμός πολύ. Πήρα τους ανθρώπους μου, πήγα εκεί, καθώς ήμουν διορισμένος· και στάθηκα καμπόσο και πολεμήσαμεν. Ἦφερα απόξω γύρα τα πόστα.* Πήγα εἰς το κονάκι* μου ό,τι έπαιρνε να βασιλέψει το φεγγάρι, να βγάλω τον πεζό δια την Κυβέρνησιν. Ἐρχονται μου λένε· «Τρέξε, σκοτώθη ο Γκούρας εἰς το πόστο του. Ἐριξε ανατίον των Τούρκων· απάνου εἰς την φωτιά τον βάρεσαν εἰς τον αμήλιγγα* και δεν μίλησε τελείως». Πήγα, τον πήραμεν εἰς το νόμο και τον βάλαμε σ' ένα μπουντρούμι. Τον συγύρισε η φαμελιά του και τον χώσαμεν.

(Απομνημονεύματα)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Άγουρα ανθίσματα

ΟΣΤΕΡΙΟΣ ο Καμένος, αφού τό 'φερε έτσι η μοίρα, βρέθηκε πρόσφυγας στο Μεσολόγγι· κλείστηκε κι αυτός εκεί με τη γυναίκα και τα τρία παιδιά του. 'Ημερος, ζευγάς* παλιός, να που μπήκε στων αρμάτων τη δουλειά, χωρίς να θέλει· και γίνηκε πολεμιστής γερός και παλικάρι από τα πρώτα.

Όμως αν έτσι, νύχτα και μέρα απάνου στα προχώματα,* δεν είχε άλλη σκοτούρα παρά το πανηγύρι της φωτιάς, γυρίζοντας στο σπίτι άλλο εκεί τον καρτερούσε βάσανο, των παιδιών του η έννοια.

Όσο για το μεγαλύτερο, το Γιώτη, δεκαπέντε χρονών παλικαράκι, αυτό ποτέ δεν άφηνε τον πετροπόλεμο με τους οχτρούς. Γιατί και τα παιδιά τα πολιορκημένα —καπετάνιος τους ο Γιώτης— κάναν το δικό τους πόλεμο καθεμερινά, και κάνανε την έξοδό τους, αφού τελειώναν τη δική τους οι μεγάλοι.

Στάθηκε ο Στέριος μια στιγμή συλλογισμένος απάνου στο παιδί, καθώς μπήκε ήσυχα στο σπίτι, ένα απόγευμα. Γύρισε τα μάτια εκείνο και τον είδε, κι έμεινε μπροστά του όλο ντροπή. — Παιδί μου, είπε ο πατέρας, εσύ είσαι που είσαι παλαβό· τα γράμματα δεν τ' αγαπάς· τις φυλλάδες σου τις έκαμες φουσέκια. Και που στην ευκή το βρήκες κείνο το λαμνί,* χωρίς κοντάκι,* και παλεύεις ολημέρα; Παρά να σκοτωθείς από τις μπόμπες, ή να

δεχτείς το βόλι εκεί που δεν το περιμένεις, παίζοντας τον πόλεμο με την Τουρκιά —θάρρεις και βρίσκεσαι στου χωριού σου τα πετράλωνα— καλύτερα νά 'ρθεις μαζί μου στα ταμπούρια...* 'Ακουσε, γυναίκα· άνοιξε το σεντούκι και δώσε του παιδιού το σισανέ...* μα όχι και το γιαταγάνι! Δεν έχει ακόμα χέρι για σπαθί... ας είναι, δωσ' του και το γιαταγάνι! Δωσ' του και την πιστόλα, αδέρφι της δικής μου. Κλείδωσε ύστερα καλά! Έχουμε δω κι άλλους που γυρεύουν άρματα... Τι διατάξεις η αφεντιά σου, κυρ γραμματικέ, που 'λεγα να σε κάνω διάκο στο χωριό σου;

— Θέλω κι εγώ άρματα... λέει ο μικρός ο Γούλας, άγουρος ακόμα στα χρονάκια του.

Καμώνεται πως κλαίει, μα τ' άρματα τα θέλει αληθινά· ζηλεύει τον πιο μεγαλύτερο, εκεί που τότε βλέπει, όλο φωτιά το πρόσωπό του απ' τη χαρά του. Μπαίνει στη μέση η μάνα και χαϊδεύει και γλυκομαλώνει το Γούλα τον αράθυμο·* σκύβει και του μιλεί στ' αυτί.

— Σήμερα θα γράψεις του νονού σου να σου στείλει τα βιβλία σου...

— Δε θέλω γω βιβλία, θα τα σκίσω...

Εκείνη τη στιγμή σαν σίφουνας έπεσε μες στο σπίτι ο Νάνος ο μικρότερος. Στη ζώνα της φουστανελίτσας του είχε μια ψεύτικη πιστόλα περασμένη, ξύλινη, στο χέρι κρατούσε ενα παλιοσιδε- ρικό, και το 'παιζε, σπαθί του τάχα.

— Βλέπεις πώς το κατάντησες κι αυτό μέ τα χάδια σου; είπε ο πατέρας αυστηρά.

— Όλα τα παιδιά του κόσμου παλαβώσανε με τον πόλεμο! είπε η μάνα, σαν να 'χε πάρει την απόφασή της πια. Άρπαξε ο πατέρας το μικρό στα χέρια του και το 'ψαξε. Μες στο δερμάτινό του φυλαχτό, που το 'χε γυρισμένο για παλάσκα* στο πλευρό του, βρεθήκανε κρυμμένα λίγα βόλια πλακωτά, από κείνα που ρίχνανε στη χώρα οι Τούρκοι. Του 'δωσε ο πατέρας λίγες αλαφρές στην πλάτη, κι έβαλε ο μικρός τέτοια ξεφωνητά, που τρόμαξε τη γειτονιά.

— Ψάχνει μες στο χώμα και τα βρίσκει, τα χτυπάει, τα κάνει φύλλα, ύστερα τα παραγεμίζει με μπαρούτι και τους βάνει το φιτίλι, λέει ο Γούλας, από πείσμα του, για το μικρό το Νάνο.

— Θα σκοτωθεί, λέει ο πατέρας, με μια ψυχρή απόφαση που τρώμαξε τη μάνα. Πού το βρίσκει το μπαρούτι;... Έλα δω κι εσύ, γραμματικούδι, που κατηγοράς τους άλλους, φέρε να δω τι κρύβεις στη φλοκάτα σου... να, μια πέτρα ματωμένη!

— Από τον πετροπόλεμο! λέει ο πιο μεγάλος αδερφός, ο Γιώτης· την έριξε στους Τούρκους, και του τη στείλαν πίσω ματωμένη. Δεν έχει απάνου η πέτρα ένα σταυρό; Τη χάραξε ο ίδιος, πριν τη ρίξει.

— Για κοίτα το... λέει ο πατέρας. Και βγήκε τις προάλλες το γιαλό γιαλό με τη σφεντόνα του για να σκοτώσει Τούρκο, να του πάρει τ' άρματα... Λίγο, κι αν δεν τον φέρναν πίσω, θ' άφηνε το κεφάλι του στα χέρια κανενού Γκέκα. Πήρε τους Τούρκους για κοσσύφια...

Του πατέρα η όψη δείχνει τέτοια απελπισιά άφωνη, σαν να 'χε γίνει κιόλα το κακό.

— Συμπάθησέ το! λέει τρεμουλιασμένη η μάνα· φτάνουν όσες του 'ριξες την άλλη φορά. Θα βάλει τώρα γνώση...

Ο πατέρας ακολουθήσε να το κοιτάζει αμίλητος.

— Άκουσε δω, αγριολογιότατε, είπε τέλος· απ' το σπίτι δε θα βγαίνεις πια... Κι εσένα, κοντορεβιθούλη, ασβόγερε* (ο Νάνος ξαναρχίζει τα μεγάλα κλάματα), μου 'ρχεται να σε σηκώσω και να σε βροντήξω σαν ασκόπουλο... Α, δε βαστάω άλλο! Έλα κοντά μου Γιώτη! Πήγαινε τ' άρματα στον κονταξή,* και πες του εγώ του τα 'στειλα.

Αφού φύγανε γιος και πατέρας, γίνηκε μεγάλη σαλαγή* μες στο χαμόσπιτο, παράπονα, θυμοί, φωνάρες άξιες να 'ρίξουν τη σκεπή.

— Κάθισε και γράψε του νουνού σου! λέει στο Γούλα η μάνα. Θα του γράψεις ό,τι θα σου πω: Θα του γράψεις να σου στείλει ένα ψαλτήρι κι ένα χτωήχι.* Είσαι στον τέταρτο ήχο, να του πεις!

— Θέλω να μου στείλει ένα ζωστάρι* κόκκινο καλό να το φορώ, με κεντίδια και καψούλια* και με δίπλες πολλές...

— Κοίταξέ το... καλέ, άντρας είσαι συ, και θέλεις σελάχι;* Τι θα βάλεις μέσα; Ξέρω τι λες... «Θα πάρω άρματα απ' τους Τούρκους». Έννοια σου, θα στείλω γω άλλο γράμμα του νουνού σου και θα σε στολίσω... Μα όχι, δε θα γράψω τίποτα! Του κάκου! Θέλω τρία γρόσια για τον πεζοδρόμο που κινάει απόψε· κι αν περάσει απ' τα ταμπούρια ζωντανός, κι αν γυρίσει από τ' Ανάπλι πίσω... Και δεν ξέρουμε κι εμείς, θα ζούμε ή όχι ως αύριο...

(Από τη συλλογή διηγημάτων *Μεγάλα χρόνια*)

Το φιλί του Μάρκου

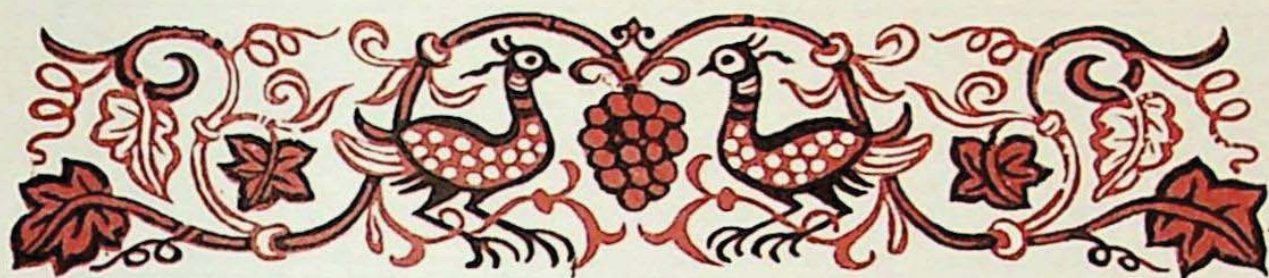
Στον πόλεμο του Κεφαλόβρυσου, όπου σκοτώθηκε ο Μάρκος Μπότσαρης, είχε στείλει κι ο Καραϊσκάκης ένα μικρό σώμα, αυτός όμως δεν έλαβε μέρος γιατί ήταν άρρωστος στο μοναστήρι του Προυσού. Αφού σκοτώθηκε ο Μάρκος, οι Σουλιώτες φέρανε το λείψανό του και το ξαπλώσαν εμπρός στο νάρθηκα* της εκκλησιάς του μοναστηριού. Σηκώθηκε τότε ο Καραϊσκάκης από το κρεβάτι και πήγε σέρνοντας και φίλησε με δάκρυα το νεκρό του Μάρκου· και είπε:

— Άμποτε,* ήρωα Μάρκο, κι εγώ από τέτοιο θάνατο να πάω...

Και πήγε αληθινά όπως ευχήθηκε... Αυτόν το θάνατο ευχόνταν όλοι οι γενναίοι εκείνον τον καιρό, να παν από βόλι. Τον ίδιον θάνατο ευχήθηκε κι ο Γκούρας, κι απ' αυτόν πήγε.

(Από το βιβλίο *Ιστορική Ανθολογία*)

Του κλέφτη το κιβούρι*

Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος παραγγέλνει:

Σύρτε, παιδιά μου, στο νερό, ψωμί να φάτ' απόψε,
και συ Λαμπράκη μ' ανιψιέ, έλα κάτσε κοντά μου,
να σου χαρίσω τ' άρματα, να γένεις καπετάνιος.

Παιδιά μου, μη μ' αφήνετε στον έρημο τον τόπο·
για πάρτε με και σύρτε με ψηλά στην κρύα βρύση,
που 'ναι τα δέντρα τα δασιά*, τα πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά και στρώστε μου και βάλτε με να κάτσω,
και φέρτε τον πνεματικό να με ξομολογήσει,
για να του πω τα κρίματα, όσά 'χω κάμωμένα
δώδεκα χρόνια αρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Και βγάλτε τα χαντζάρια σας, φκιάστε μ' ωριό κιβούρι,
να 'ναι πλατύ για τ' άρματα, μακρύ για το κοντάρι.
Και στη δεξιά μου τη μεριά ν' αφήστε παραθύρι,
να μπαίνει ο ήλιος το πρωί και το δροσιό το βράδυ,
να μπεινοβγαίνουν τα πουλιά, της άνοιξης τ' αηδόνια,
και νά περνούν οι γέμορφες, να με καλημεράνε.

(Δημοτικό)

‘Αφοβος σ’ όλα

Ο ΜΙΑΟΥΛΗΣ δε φοβότανε ποτέ την τρικυμιά, δε γύριζε την πλάτη στην ανεμοζάλη, αν είχε ανάγκη να πάει ενάντια στο θυμό της.

Έτυχε μια φορά να ‘ναι άρρωστος στην ‘Υδρα, κι άφησε ένα από τα μεγάλα του παιδιά (το Γιώργη ή τον Αντώνη) να καπιτανεύει. Όπου, μαθαίνει στην ‘Υδρα πως το καράβι του πόδισε* από μεγάλη τρικυμιά, μαζί μ’ άλλα καράβια, και κατάφυγε σε κάποιο ακρογιάλι της Αττικής. Τινάζεται από το κρεβάτι, κατεβαίνει στο λιμάνι, μπαίνει σ’ ένα τρεχαντήρι με καμπόσους ναύτες, κάνει πανιά και τραβάει μ’ όλη την τρομερή θαλασσοταραχή και φτάνει στ’ ακρογιάλι το έρημο. Αμίλητος ανεβαίνει στο καράβι, και δε χαιρετάει· και πιάνει το τιμόνι και προστάζει με βουβή χερονομιά να σαλπάρουν και ν’ ανοίξουν τα πανιά. Και βγάζει το καράβι, ορθοπερήφανο, στου Σιρόκου τη φοβέρα, και με τόλμη αφάνταστη, που κάνει τους γέρους μαρινάρους* γύρω του να σταυροκοπιούνται για τέτοια αποκοτιά, φέρνει το καράβι με τ’ ακριβό του φόρτωμα σε πιο ήμερα νερά και στο δρόμο του, που θα το βγάλει ίσα στου ταξιδιού του το λιμάνι. Και γίνεται κι αυτός καλά από την αρρώστια του. Τότε παραδίνει στο γιο του το τιμόνι, και του λέει:

— Έτσι κουμαντάρουν* ένα καράβι.

(Από το βιβλίο *Ιστορική Ανθολογία*)

